

Meerjarenprogramma Vlaams Bouwmeester 2020-2025

De missie van het bouwmeesterschap is 'het bevorderen van de architectuurkwaliteit van de gebouwde omgeving, opgevat als een synthese van kwaliteiten op het vlak van stedenbouwkundige omgeving, gebruik en beleving, beeldwaarde, bouwtechniek, energie- en kostenbeheer, integrale toegankelijkheid, enz. Deze inzet wordt geconcretiseerd in de begeleiding van opdrachtgevers bij publieke en publiek-private projecten op het vlak van het ontwerpen en realiseren van gebouwen, publieke ruimte, landschap en infrastructuur'.

Voor de uitvoering van deze missie focust het bouwmeesterschap op twee kerntaken:

- De ondersteuning en begeleiding van publieke bouwheren (in de breedst mogelijke zin) met het oog op kwaliteitsverhoging van concrete projecten. De begeleiding beoogt ook competentieverhoging van de betrokken bouwheren en ontwerpers. De rol van het bouwmeesterschap is begeleidend, inspirerend en initiërend, nooit plaatsvervangend.
- Visievorming en reflectie inzake architectuurkwaliteit, kwaliteitsvol ontwerpen en bouwen in de hedendaagse samenleving.

Bij ondersteuning van lokale besturen, en in een context waar bij het bouwen van publieke infrastructuur, open ruimte of gebouwen steeds meer belanghebbenden worden betrokken, moeten we in staat zijn om de architectuurkwaliteit waarnaar we streven, helder te benoemen. Via debatten, ronde tafels, publicaties; in wedstrijdprocedures en concrete adviesverlening willen we de taal en de woordenschat aanreiken om een open en veelzijdig debat te voeren omtrent architectuurkwaliteit.

Het bouwmeesterschap is:

- Een 'instituut', bemand door een team van een 15-tal medewerkers, die in de voorbije 20 jaar expertise hebben ontwikkeld op het vlak van kwaliteitsbevordering van publieke architectuur en publiek opdrachtgeverschap. Hiervoor werden doorheen de jaren een reeks tools en methodes ontwikkeld.
- Een onafhankelijk expert met een tijdelijk mandaat, de Bouwmeester, die gedurende vijf jaar dit instituut aanstuurt en hierbij eigen accenten legt vanuit een eigen visie en denkkader.

Sinds 2015 werd aan het bouwmeesterschap een derde pijler toegevoegd, de expertengroep. Deze inspireert en ondersteunt het bouwmeesterschap, functioneert als een kwaliteitskamer en klankbord en versterkt het draagvlak voor het bouwmeesterschap. Medio 2021 treedt een nieuwe expertengroep aan.

De werking van het bouwmeesterschap speelt zich af op 3 niveaus

1. Receptief: Niet alleen kan de Bouwmeester, als adviseur van de Vlaamse regering, door elk van haar leden worden aangesproken met adviesvragen rond ruimtelijke aangelegenheden: het Team Vlaams Bouwmeester is daarnaast hét toegankelijke aanspreekpunt voor alle publieke en semipublieke instanties die worden geconfronteerd met een ruimtelijke opgave en hierbij deskundige ondersteuning wensen.
2. Bemiddelend: De Bouwmeester is de ambassadeur van kwaliteitsvolle architectuur en ruimtelijk ontwerp in Vlaanderen, biedt een forum voor kennisuitwisseling en discussie over deze

thema's en heeft vanuit zijn specifieke expertise een stem in het maatschappelijk debat. Het Team Vlaams Bouwmeester informeert ook zo breed mogelijk over de eigen werking.

3. Proactief: de Bouwmeester kan, inspeland op maatschappelijke evoluties of gebeurtenissen, bepaalde kwesties m.b.t. architectuur van gebouwen, publieke ruimte, landschap en infrastructuur detecteren en agenderen voor het beleid. Rond deze kwesties kan hij zelf initiatieven nemen, of in partnerschappen initiatieven van derden ondersteunen.

Hierna delen we de verschillende aspecten van de werking van het bouwmeesterschap voor de periode 2020-2025 in volgens deze 3 niveaus.

1. Receptieve dienstverlening

1.1. Advies

Publieke opdrachtgevers kunnen de Vlaamse Bouwmeester contacteren voor advies. Voor projecten van strategisch belang neemt het team vaak zelf initiatief en spreekt publieke opdrachtgevers aan om hen bij te staan in hun opdracht. Voor sommige projecten worden meer intensieve begeleidingstrajecten opgenomen of zetelt de Bouwmeester in de kwaliteitskamer.

We bekijken, op maat van de vraag, wat het aanbod kan zijn om de kwaliteit van het project te optimaliseren. Liefst worden adviezen zo vroeg mogelijk in het traject verleend, omdat de impact dan het grootst is. Er kan dan gewerkt worden aan het bepalen van het traject en de nodige studies en onderzoeken, aan het bestek en de projectdefinitie, en/of de selectie van ontwerpers. We willen in de toekomst onderzoeken of het mogelijk is vaker externe experts in te zetten om te zetelen in adviesraden, kwaliteitskamers, en bijvoorbeeld langere trajecten te begeleiden door het aanstellen van een projectregisseur. Daarbij gaat bijzondere aandacht uit naar het genderevenwicht bij de experts die we aanbevelen.

1.2. Open Oproep

1.2.1. Procedure Open Oproep

De Open Oproep is het oudste en bekendste instrument dat door de Bouwmeester en zijn team wordt ingezet voor de ondersteuning van publieke opdrachtgevers. De procedure laat hen toe ontwerpers te selecteren voor opdrachten op het vlak van architectuur, stedenbouw of landschapsarchitectuur.

Tijdens dit mandaat willen we blijvend inzetten op het verder optimaliseren van deze procedure, rekening houdend met de juridische mogelijkheden en met de basisdoelstellingen die de eerste Vlaamse Bouwmeester reeds formuleerde. Het is belangrijk kwaliteit te ontwikkelen door in te zetten op het hele proces. We willen uitgebreide ontwerpbundels vermijden en ontwerpers selecteren op basis van concepten en schetsontwerpen. Bij die selectie moet de nadruk liggen op een toekomstbestendig ruimtelijk concept en niet zozeer op de pragmatiek van het programma. We willen terug naar de oorspronkelijke ambitie van de Open Oproep: de selectie van een ontwerper eerder dan een ontwerp. Het is de taak van het Team Vlaams Bouwmeester om het evaluatieproces te begeleiden en ervoor te zorgen dat het debat bij de selectie gevoerd wordt rond de aanvankelijk gestelde ambities en selectiecriteria.

De rol van de externe expert kan uitgebreid worden: hij/zij kan betrokken worden bij de opmaak van de projectdefinitie en instaan voor de nazorg wanneer een project gegund werd. We willen nagaan op welke manier de procedure de opdrachtgever eveneens meer garanties kan bieden op vlak van kostenbeheersing, en hoe participatie en communicatie een rol kunnen spelen voor, tijdens of na een Open Oproep traject.

Om de procedure scherper te positioneren binnen de internationale wedstrijdcultuur, willen wij ook in overleg gaan met buitenlandse partners.

1.2.2. Projecten Open Oproep

De projecten die worden begeleid via de Open Oproep vormen de basis van de Bouwmeester-werking, en laten toe de visie van de Bouwmeester om te zetten in de praktijk.

De concrete begeleiding van projecten voor diverse overheden blijft het zwaartepunt van de werking van het Team Vlaams Bouwmeester tijdens dit mandaat. Bij de begeleiding van de diverse trajecten zullen wij in het bijzonder de nadruk leggen op:

- het publieke gebouw als sociale condensator
- toekomstbestendige bouwconcepten die inzetten op circulariteit, op ruimte delen en polyvalent gebruik
- hergebruik van patrimonium en bestaande gebouwen
- leesbare, hedendaagse, contextuele en karaktervolle architectuur
- nadruk op een cultureel duurzaam ruimtelijk concept eerder dan op programma
- een breed publiek draagvlak voor de ruimtelijke ingreep
- het ontharden, vergroenen en als ontmoetingsplek inrichten van het publieke domein
- het aan elkaar sluiten van biotopen en het herintroduceren van open water

Via gesprekken met betrokken sectoren zal de introductie van bepaalde thema's en opgaven in de Open Oproep worden aangemoedigd.

1.3. Oproep aan geïnteresseerden

De Oproep aan geïnteresseerden werd als nieuw instrument ontwikkeld om (semi)publieke opdrachtgevers te ondersteunen bij de aanstelling van een ontwerpteam of deskundigen voor opdrachten met een budget tot 139.000 euro exclusief btw. Hiervoor bestaat de mogelijkheid om een aantal ontwerpbureaus rechtstreeks aan te schrijven. Toch willen we, om op een transparante manier te werken, ontwerpers de kans geven om ook voor deze opdrachten hun interesse te laten blijken. Op die manier worden overwogen selecties mogelijk en kunnen we de opdrachtgevers begeleiden in een traject dat juridisch licht is en de nodige kwaliteitsgaranties biedt.

We willen onderzoeken hoe we deze procedure kunnen inzetten om (lokale) besturen beter bij te staan bij de kwaliteitsbevordering van hun kleinere projecten. Deze verdienen eenzelfde aandacht als de projecten die worden gepubliceerd in de Open Oproep. De kwaliteits sleutels die worden gehanteerd in de Open Oproep zullen evenzeer worden gehanteerd bij de Oproep aan geïnteresseerden, zonder afbreuk te doen aan de wendbaarheid en lichtheid van de procedure, die zeer toegankelijk moet blijven.

1.4. Bouwmeester Scan

De Bouwmeester Scan biedt lokale overheden aan de hand van een doorlichting een overzicht van de ruimtelijke en beleidsmatige ingrepen die cruciaal zijn in de transitie naar een gezondere, beter uitgeruste en meer inclusieve leefomgeving, gekoppeld aan een duurzame omgang met ons leefmilieu en met natuurlijke hulpbronnen.

Omdat de Bouwmeester Scan niet in de eerste plaats inzet op ontwerp of ontwerp onderzoek, het expertisedomein van het bouwmeesterschap, werd beslist de Scan onder te brengen bij het departement Omgeving, waar het potentieel van dit instrument maximaal kan ontwikkeld worden.

1.5. Structurele samenwerking met partners

1.5.1. Stedenbeleid

Het Team Vlaams Bouwmeester neemt deel aan de werking van het team Stedenbeleid, enerzijds als lid van de jury stadsvernieuwing en anderzijds door afvaardiging van een teamlid in het regieteam van de conceptsubsidie.

Deze werking willen wij zeker verderzetten.

1.5.2. Projectbureau Herbestemming Kerken

Het Projectbureau Herbestemming Kerken ondersteunt lokale besturen bij herbestemmingsonderzoek voor leegstaande parochiekerken. Het Team Vlaams Bouwmeester ondersteunt het projectbureau om geschikte ontwerpers te selecteren en subsidieert het voor de projectcoördinatie. Het team is ook vertegenwoordigd in de stuurgroep.

De werking van het projectbureau loopt eind 2021 af. Wij zullen de trekkende entiteiten, ABB en Onroerend Erfgoed, verder bijstaan als adviseur bij het uitstippelen van het volgende traject. Daarnaast willen we het ontwerp onderzoek dat werd verricht laten verwerken en bestuderen, om de opgebouwde kennis en ervaring te kunnen delen met zoveel mogelijk geïnteresseerden.

1.5.3. AGION

De Vlaamse Bouwmeester werkt sinds de eerste inhaaloperatie scholenbouw (Scholen van Morgen) samen met AGION, de subsidie-verlenende dienst voor schoolgebouwen. Voor de tweede inhaaloperatie scholenbouw, de zgn. projectspecifieke DBFM, is de betrokkenheid van de Vlaamse Bouwmeester bepaald in de gunningsleidraad. We zullen deelnemen aan de beoordeling van het technisch-ontwerpmatige luik van de offertes die de consortia indienen, althans bij die projecten waar deze rol niet wordt opgenomen door de betreffende stadsbouwmeester (Antwerpen, Brussel en Gent).

1.5.4. VMSW

De Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen is een belangrijke partner van het bouwmeesterschap, in trajecten zoals de Pilotprojecten Collectief Wonen en de Meesterproef edities 2019 en 2021. We willen bespreken op welke manier het aanbod van sociale woningen beter kan worden geïntegreerd in het totale woningaanbod.

Via de Meesterproef Sociaal Wonen willen we de kwaliteit van de sociale woningbouw bevorderen, door in te zetten op de volgende aspecten: kleinschaligheid, collectief wonen, het delen van ruimte en inzetten op een divers bewonerspubliek. Daarnaast willen we de werking van de VMSW-kwaliteitskamer, waarin het Team Vlaams Bouwmeester vertegenwoordigd is, onder de aandacht brengen.

1.5.5. Platform Kunst in Opdracht

Het Platform Kunst in Opdracht heeft tot doel het beleid en de praktijk van kunst in opdracht in de publieke ruimte zichtbaar te maken en te versterken en zo te werken aan de verdere ontwikkeling van een optimaal ondersteunings- en beleidskader. Het Team Vlaams Bouwmeester werkt samen met het Platform in het kader van onder meer de Meesterproef en de Open Oproep. Deze samenwerking willen wij zeker verderzetten. De Bouwmeester zetelt tevens in het expertenpanel van het Stimuleringsinstrument Kunst in Opdracht in de Publieke Ruimte.

1.5.6. WinVorm

WinVorm is een samenwerking tussen de Provincie West-Vlaanderen, de intercommunales WVI en Leiedal, de VLM en het Team Vlaams Bouwmeester. De werking is driedig: een kwaliteitskamer (waarvan de externe leden worden voorgedragen door de Vlaamse Bouwmeester); twee selectieprocedures die de West-Vlaamse publieke overheden ondersteunen bij de selectie van ontwerpers voor hun projecten (Oproep WinVorm op basis van een wedstrijdontwerp voor projecten met een ereloon van max. 214.000 euro en Selectie WinVorm op basis van een offerte voor projecten met een ereloon van max. 139.000 euro) en de organisatie van WinVorm lezingen en daguitstappen.

Deze samenwerking willen wij zeker verderzetten.

1.5.7. Provinciale steunpunten voor duurzaam wonen en bouwen

De provinciale steunpunten voor duurzaam wonen en bouwen zijn lokale netwerkorganisaties die (publieke) bouwheren bijstaan bij het duurzaam bouwen. In het verleden verleenden sommige steunpunten duurzaamheidsadvies in het kader van de Open Oproep procedure. Dit werd door het Team Vlaams Bouwmeester als een constructieve samenwerking ervaren. We brengen publieke opdrachtgevers met specifieke vragen rond duurzaam bouwen of een hoog ambitieniveau met betrekking tot duurzaamheid dan ook in contact met de provinciale steunpunten duurzaam wonen en bouwen. We informeren publieke opdrachtgevers over de mogelijkheden van de samenwerking met de steunpunten binnen de verschillende procedures en instrumenten van het Team Vlaams Bouwmeester.

1.5.8. Agentschap Onroerend Erfgoed

Bij de toepassing van het Bouwmeester instrumentarium (Open Oproep e.a.) is vaak een erfgoedkwestie aan de orde. Om deze op het juiste moment de juiste aandacht te kunnen geven en de ad-hocsamenwerking te overstijgen, werd met het Agentschap Onroerend Erfgoed een samenwerkingsovereenkomst gesloten. We willen deze samenwerkingsovereenkomst evalueren en de samenwerking verder optimaliseren.

1.5.9. Departement Omgeving

Naast de samenwerking binnen het samenwerkingsverband Labo Ruimte wordt ook voor andere projecten intensief samengewerkt met het Departement Omgeving, gezien de inhoudelijke raakvlakken tussen beide organisaties. Er is een tweemaandelijks structureel overleg tussen de secretaris-generaal van het Departement Omgeving en de Vlaamse Bouwmeester, en een tweewekelijks werkoverleg tussen het Team Vlaams Bouwmeester en de Afdeling Strategie, Internationaal Beleid en Dierenwelzijn van het Departement, waarbij op basis van de agenda medewerkers van andere afdelingen worden betrokken.

We willen gezamenlijk werken aan de optimale ondersteuning van lokale besturen die inzetten op de uitvoering van de intenties en ambities die werden geformuleerd in het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen. We gaan actief op zoek naar samenwerkingen waarbij we elkaar inhoudelijk kunnen versterken.

1.5.10. De Werkvennootschap

De Werkvennootschap voert belangrijke infrastructuurwerken uit in Vlaanderen. De Werkvennootschap betreft het Team Vlaams Bouwmeester bij enkele van deze projecten. Het Team Vlaams Bouwmeester verleent advies bij het onderzoek en het planproces van deze infrastructuurwerken. Daarnaast wordt een jaarlijks overleg georganiseerd om de adviesverlening van het Team Vlaams Bouwmeester bij projecten van De Werkvennootschap te evalueren en verder te optimaliseren. Ook kunnen eventuele bijkomende projecten op dit overleg besproken worden, teneinde in een zo vroeg mogelijk stadium advies te kunnen verlenen.

1.5.11. Open Ruimte Platform

Het Open Ruimte Platform (ORP) is een initiatief van VLM, samen met zijn partners Departement Omgeving, VVSG en VVP, VMM (+ VRP en de Koepel van Regionale Landschappen). Het Platform wil de kennis, ervaring, instrumenten en capaciteit van verschillende overheden, middenveldorganisaties en lokale initiatiefnemers samenbrengen om nieuwe en daadkrachtige (samen)werkingsvormen te ontwikkelen voor open ruimte en voor de realisatie van openruimtebeleid. Het Platform is enerzijds een kennisnetwerk om overkoepelend de uitdagingen rond open ruimte aan te gaan, anderzijds voert het ook concrete programma's uit op het terrein. Het ORP fungeert als een programmabureau tussen de bovenlokale overheid, de lokale overheid, de praktijk en kennis.

Wij engageren ons om deel uit te maken van de klankbordgroep, die tweemaal per jaar samenkomt. Het is een officieus adviesorgaan waar leidend ambtenaren, academici en middenveldorganisaties kennis delen en de richting mee bepalen.

2. Bemiddelende rol

2.1. Publiekswerking

2.1.1. Communicatie

De Vlaamse Bouwmeester beschouwt het als zijn opdracht om open en transparant te communiceren over alle aspecten van zijn werking. Uiteraard omvat de communicatie het overdragen van opgebouwde expertise uit onderzoek dat we zelf initiëren of waar we bij betrokken zijn. Daarnaast communiceren we over de resultaten van de door ons gevoerde of ondersteunde selecties van ontwerpers en maken we het geleverde ontwerpwerk publiek. De Bouwmeester zwengelt ook het debat over architectuur(cultuur) aan, door het geven van interviews en lezingen, het organiseren van debatten, enzovoort.

Wij willen tijdens dit mandaat de communicatie over onze werking en resultaten verderzetten. In het publieke debat en de contacten met de media willen wij een proactieve houding aannemen, en actief onze thema's op de agenda zetten. Daarbij willen we focussen op onze basisexpertise: de kwaliteit van de bebouwde en onbebouwde ruimte. In het bijzonder willen wij actief het debat over architectuurkwaliteit aangaan met een breed publiek.

2.1.2. Coördinatie en programmatie Atelier

Het Atelier Bouwmeester is de ontvangst- en presentatieruimte van het Team Vlaams Bouwmeester. Het Atelier is gelegen in de rotonde van de Ravensteingalerij te Brussel en maakt de werking van het Team Vlaams Bouwmeester zichtbaar voor partners, stakeholders en het brede publiek. Geregeld worden lezingen en andere publieke evenementen georganiseerd, die inhoudelijk gekoppeld zijn aan de werking van het Team Vlaams Bouwmeester. Het Atelier is tevens de plek waar publieke opdrachtgevers en andere partners worden ontvangen voor commissievergaderingen e.d.

Het is onze ambitie om het aantal publieksmomenten op te drijven. Over bepaalde thema's willen we, om er meer kennis over te verzamelen en draagvlak te creëren voor mogelijke oplossingen, debatten en rondetafelgesprekken organiseren. De lezingenreeks SmallTalk willen we inzetten om een breder publiek te informeren en het debat te voeren over onze eigen werking en de initiatieven die we ondersteunen.

2.1.3. Website: beheer en redactie

De website www.vlaamsbouwmeester.be omvat alle informatie over de werking van het team, de nieuwsberichten, een deel van het archief, de inschrijvingsmodule van de Open Oproep en de digitale publicaties en rapporten van door het team geïnitieerde onderzoekstrajecten. We werken aan de vernieuwing van de website om nog actiever en duidelijker te communiceren over onze werking. Voor bepaalde initiatieven worden subsites gecreëerd (bijvoorbeeld www.leefbuurten.be).

2.1.4. Sociale media

Het Team gebruikt de verschillende sociale media als een belangrijke schakel in de communicatie met het doelpubliek. We zullen de sociale media actief gebruiken om onze werking in de kijker te zetten en een veelzijdig beeld te geven van de activiteiten van het Team Vlaams Bouwmeester. We zullen de sociale media niet gebruiken als opiniekanaal.

2.1.5. Nieuwsbrief

Het team geeft ook een digitale nieuwsbrief uit. We zetten de publicatie van de nieuwsbrief verder, om te berichten over de eigen werking en projecten van derden waar we bij betrokken zijn. Ook oproepen, selecties en gunningen worden langs deze weg bekendgemaakt.

2.2. Publicaties

Tijdens dit mandaat willen wij specifiek aandacht besteden aan gedrukte publicaties. Via de materiële neerslag van onderzoeken, adviezen of acties kan een belangrijke bijdrage worden geleverd aan de architectuurcultuur. De aandacht voor beeldproductie, (grafisch) ontwerp en boekverzorging is eigen aan de architectuur als discipline en als werkveld. De keuze van die projecten waar gedrukte publicatie de voorkeur verdient boven digitale overdracht, zal telkens met de nodige zorg worden gemaakt.

2.2.1. Bouwmeester Rapport

De Bouwmeester Rapporten bieden een overzicht van de werking van het Team Vlaams Bouwmeester in een bepaalde periode, niet in de vorm van een summier jaarverslag, maar aan de hand van een gevarieerd aanbod aan rijk geïllustreerde bijdragen.

2.2.2. Bouwmeestergids

Via verschillende (pilot)projecten en ontwerpende onderzoeken verzamelt het Team Vlaams Bouwmeester een schat aan informatie over allerhande thema's. Naast de eindrapporten van de verschillende trajecten willen wij op regelmatige basis een gids uitbrengen omtrent een bepaald architecturaal of ruimtelijk thema. Het is een manier om kennis overzichtelijk samen te brengen en in een handelbare vorm te communiceren. Doel is een bepaald thema helder op de agenda te zetten en hiermee het maatschappelijk debat te voeden.

2.3. Prijs Wivina Demeester

De Prijs Wivina Demeester wil een hoogstaand stedenbouwkundig, landschappelijk en architecturaal kwaliteitsbeleid bij overheden aanmoedigen. De prijs bekroont opdrachtgevers die met hun voorbeeldige traject, doordachte aanpak en zin voor vernieuwing kwaliteit vooropstellen. De Prijs moet meer aandacht krijgen, ook bij publieke opdrachtgevers. Wij willen dit bewerkstelligen door aan de uitreikingen telkens een event te koppelen waar het gesprek over architectuurkwaliteit kan worden gestimuleerd.

2.4. Bouwmeester Label

Met het Bouwmeester Label wil het Team Vlaams Bouwmeester vernieuwende en beleidsrelevante ideeën oppikken vanuit de onderzoeks- en ontwerppraktijk en zo ongevroegd onderzoek ondersteunen in zijn prille beginfase. We willen jaarlijks drie Bouwmeester Labels toekennen. Het onderzoeksbudget dat aan de geselecteerde teams ter beschikking wordt gesteld, bedraagt voortaan 6000 euro. Een aantal resultaten wordt tentoongesteld in deSingel (i.s.m. Vlaams Architectuurinstituut).

2.5. Architectuurkwaliteitsbeleid

2.5.1. Overleg tussen de Vlaamse Bouwmeester en de stadsbouwmeesters en kwaliteitskamers in Vlaanderen

De Bouwmeester pleegt overleg met de andere (stads)bouwmeesters en instellingen die tot doel hebben de architectuurkwaliteit te bevorderen. We willen een netwerk creëren van organisaties die inzetten op architectuurkwaliteit op beleidsniveau. Doel is praktijken te vergelijken en elkaar te inspireren. We willen ook nagaan of de Vlaamse architectuurfaculteiten kunnen worden ingeschakeld voor de ondersteuning van het kwaliteitsbeleid.

2.5.2. Samenwerking met de Nederlandse Rijksbouwmeester

Met de Nederlandse Rijksbouwmeester bestaan reeds jarenlang contacten en samenwerking, waarbij de teams hun ervaringen uitwisselen. De nieuwe Rijksbouwmeester Francesco Veenstra treedt aan in augustus 2021. We willen met hem de mogelijkheden nagaan om een gezamenlijk project op te zetten.

2.5.3. Kwaliteitsbeleid internationaal

We onderzoeken of de werking van het Team Vlaams Bouwmeester kan worden gelinkt aan Europese initiatieven als Urban Maestro (UN-Habitat, BMA, UCL, EU), The Fulcrum (Architectuur Lokaal), New European Bauhaus (EU), ... We willen contact leggen met de instellingen die in de verschillende Europese landen het kwaliteitsbeleid op vlak van architectuur en ruimtelijke ordening vormgeven. Samen kunnen we onderzoeken hoe de Europese aanbestedingsregels kunnen worden aangepast, opdat een formule als de Open Oproep internationaal kan worden uitgerold. Hiervoor zou het creëren van een architectuurcultuur moeten erkend worden als een doelstelling voor aanbestedende overheden zodat criteria die dit mogelijk maken kunnen toegepast worden.

2.6. Samenwerking met vakpers

Via samenwerkingsovereenkomsten met en bijdragen aan vaktijdschriften zoals *A+* en het tijdschrift *Ruimte* kan het team zijn werking zichtbaar maken en deelnemen aan het maatschappelijk debat. Deze samenwerkingen willen wij zeker verderzetten. We zullen daarbij trachten om via voorbeeldprojecten uit onze dagelijkse werking actuele thema's op de agenda te zetten.

2.7. Ondersteuning VRP masterclass en studiedagen

Het team werkt ieder jaar samen met de Vlaamse Vereniging voor Ruimte en Planning bij de organisatie van een aantal publieksmomenten of opleidingen. Deze samenwerking willen wij zeker verderzetten.

2.8. Samenwerking met Vlaams Architectuurinstituut

De Bouwmeester zetelt traditioneel in de raad van bestuur en de algemene vergadering van het VAI. Daarnaast wordt er op reguliere basis samengewerkt rond het Bouwmeester Label en naar aanleiding van de Nacht van de Architectuur. Er wordt ook samengewerkt in het kader van publicatie- en tentoonstellingsprojecten naar aanleiding van de viering van 20 jaar Open Oproep. Naast de reguliere contacten en afspraken tot samenwerking zien wij in het VAI vooral een partner om het debat over architectuurkwaliteit te verbreden.

2.9. Samenwerking met ontwerpopleidingen

Het Team Vlaams Bouwmeester wil de verschillende ontwerpopleidingen in Vlaanderen rond de tafel brengen om de urgenties en uitdagingen uit het meerjarenprogramma samen aan te pakken en architectuurstudenten te sensibiliseren met betrekking tot een aantal maatschappelijke opgaven. Dit kan bijv. door het opzetten en begeleiden van overkoepelend thematisch ontwerpend onderzoek in een summerschool of masterclass.

3. Proactieve werking (instrumentarium)

3.1. LABO RUIJTE

LABO RUIJTE is een open samenwerkingsverband tussen het Team Vlaams Bouwmeester en het Departement Omgeving. Via ontwerpend onderzoek en maatschappelijk debat wordt onderzocht hoe de evolutie naar een duurzamere samenleving ruimtelijk vorm kan krijgen, en welke impact dit heeft op de organisatie van onze steden en landschappen, op de vormgeving van onze leefomgeving. De vier uitgangspunten zijn: (1) focus op de lange termijn, (2) inzet van ontwerpend onderzoek, vooral op de grotere, regionale schaal, (3) een vrije denk- en spreekruimte creëren over de grenzen van functies, disciplines en organisaties heen, (4) samenwerking met telkens andere partners, experts, wetenschappers,... naargelang van de thematiek.

Vanuit het Team Vlaams Bouwmeester willen we in LABO RUIJTE focussen op en waken over de rol van ontwerpend onderzoek bij de aanpak van ruimtelijke vraagstukken op een grotere schaal, en willen we onze expertise op vlak van ruimtelijke kwaliteit inzetten wanneer we in gesprek gaan met andere (wetenschappelijke) disciplines. We trachten ook steeds de koppeling te maken met de schaal van de wijk en de maatschappelijke relevantie van de ruimtelijke thema's te bewaken. We trachten uit elk onderzoekstraject inzichten te distilleren waarmee publieke opdrachtgevers of lokale besturen verder kunnen. Bij de selectie van nieuwe onderzoeksthema's voor de komende jaren, zullen we ook de link leggen met de thema's uit de ambitienota.

3.2. Thematische oproepen

Thematische projectoproepen worden gelanceerd wanneer we rond een bepaald thema onderzoek willen voeren en, hieraan gekoppeld, innovatieve projecten willen realiseren. Zowel de Vlaamse Bouwmeester als andere entiteiten (een Vlaamse minister, departement of agentschap) kunnen het initiatief nemen om een oproep te lanceren. Een multidisciplinaire stuurgroep staat in voor de begeleiding van de opdrachtgevers en ontwerpers.

Bij oproepen in verband met bijvoorbeeld mobiliteit, zorg, kernverdichting, ... zal steeds bijkomend aandacht uitgaan naar de realisatie van een toekomstbestendig woonmilieu, waar de nadruk ligt op diversiteit en de sociale relaties binnen de buurt. In de thematische projectoproepen willen we trachten om verschillende actuele thema's te combineren en er zo voor zorgen dat sociaal getinte woonthema's (zorg, integratie, ontmoeting ...) gekoppeld worden aan grotere thema's (ontharding, biodiversiteit, modal shift...)

3.3. Meesterproef

De Meesterproef daagt publieke opdrachtgevers uit om jonge ontwerpers en kunstenaars een kans te geven een eerste overheidsopdracht uit te voeren. Onder begeleiding van de Vlaamse Bouwmeester en een projectregisseur kunnen de meest innovatieve en frisse oplossingen ook werkelijk worden uitgevoerd na goedkeuring door een deskundige jury.

We willen meer mensen betrekken bij de gelopen trajecten in het kader van de Meesterproef. Op die manier krijgen meer jonge ontwerpers de kans om ervaring op te doen of om inhoudelijke kennis te verwerven over de behandelde thema's. Door ook de begeleiding te versterken van zowel externe als interne projectbegeleiders, willen we meer kennisoverdracht organiseren. Deze nauwere betrokkenheid moet ook leiden tot meer uitgevoerde projecten, omdat meer tijd kan worden besteed aan technische en contractuele aspecten en aan de nazorg. We willen graag opnieuw thematische Meesterproeven organiseren, bijvoorbeeld rond sociale huisvesting, waarbij de nadruk kan worden gelegd op wooncollectiviteit.

3.4. Bouwmeesterbrief

De Vlaamse Bouwmeester verleent advies aan beleidsmakers m.b.t. architecturale en ruimtelijke kwesties. Dit gebeurt via concrete kwaliteitsbegeleiding op projectniveau of via onderzoek naar actuele thema's. Daarnaast wensen we samenvattend jaarlijks advies uit te brengen, vanuit de concrete ervaringen van het Team Vlaams Bouwmeester in zijn contacten met verschillende stakeholders. Het jaarlijks advies zal aandachtspunten omvatten met het oog op het stimuleren van architectuurkwaliteit. We zullen de kwaliteitsaspecten die volgens ons beleidsondersteunende actie vergen, olijsten en het maatschappelijk debat eromheen trachten te voeren.

4. Proactieve werking (per thema)

De proactieve werking van de Vlaamse Bouwmeester situeert zich op verschillende schalen. In de visienota over het bouwmeesterschap wordt de missie van het bouwmeesterschap omschreven als de begeleiding van projecten op vlak van 'ontwerpen en realiseren van gebouwen, publieke ruimte, landschap en infrastructuur'. Daarom kijkt de Vlaams Bouwmeester in de proactieve werking zowel naar de bebouwde als de onbebouwde ruimte.

4.1. LANDBOUW, WATER EN RUIMTE

We hebben het landschap steeds benaderd vanuit de bebouwing. De open ruimte werd bekeken als dienstbaar aan het gebouwde, als productief landschap of als restruimte: afwachtende leegte die later nog kon worden ingevuld. De beste manier om de problematiek te benaderen, is die redenering om te keren en het landschap te her-denken vanuit de open ruimte. Waar we nu in eerste instantie naar op zoek moeten, is landschappelijke samenhang. Aaneengesloten natuurlijke structuren zijn een voorwaarde voor een beter ecologisch evenwicht, meer biodiversiteit en een betere waterhuishouding. We moeten daarbij ook de vraag stellen naar de kwaliteit van het open buitengebied. Klopt het, zoals specialisten zeggen, dat een maïsveld even natuur-onvriendelijk is als een betonnen parking? Het ruimtebeslag meten is één ding: de kwaliteit van de bebouwde én van de open ruimte evalueren is minstens even belangrijk.

Twee thema's springen daarbij vandaag in het oog. Enerzijds is er de relatie tussen voedselproductie en ruimte. Hoe kunnen we terug naar een korte keten voedselproductie? Hoe kunnen we de niet grondgebonden landbouw herlokaliseren en/of afbouwen? Hoe kan landbouw samengaan met natuurontwikkeling? Een tweede thema is de complexe droogteproblematiek. Op jaarbasis valt er voldoende regen om aan onze watervraag te voldoen, maar er wordt te weinig water opgenomen in de bodem. Dat heeft onder meer te maken met de manier waarop we onze ruimte gebruiken en inrichten. Waar liggen mogelijkheden voor ontharding, infiltratie en opslag van water in het landschap en de publieke ruimte, zodat we in periodes van droogte niet in de problemen komen? Hoe kunnen water en waterbuffering weer een plaats krijgen in onze open ruimte en publieke ruimte? Welke bijkomende sociale en psychologische troeven biedt de aanwezigheid van water?

4.2. MOBILITEIT EN RUIMTE

Onze verspreide bebouwing werkt de gewoonte in de hand om ons in hoge mate individueel te verplaatsen. De veelheid aan 'automobielen' zorgt niet alleen voor congestie als we onderweg zijn (files), de weginfrastructuur maakt ook een belangrijk deel uit van het ruimtebeslag. Bovendien zorgen stilstaande individuele wagens voor ruimtelijke overlast. De bewoners van stedelijke gebieden en dorpskernen hebben nochtans recht op een geluidsarme, gezonde, veilige en vrije publieke ruimte. Wonen speelt zich niet enkel af in de eigen woning of op de eigen kavel, het betekent ook altijd: de publieke ruimte rondom je woonst als een vertrouwde omgeving beschouwen en er mee zorg voor dragen. Het openbare domein in de directe omgeving van de woning is de plek waar we onze burens ontmoeten en een buurtleven kan ontstaan. Geparkeerde wagens beperken het gebruik van het openbare domein en maken vergroening en sociaal verkeer moeilijk.

Hoe kan het terugdringen van de ruimte-inname van geparkeerde wagens het woonmilieu verbeteren? Hoe kunnen we de toegankelijkheid van onze stedelijke en buitenstedelijke kernen garanderen en tegelijkertijd het aantal parkeerplaatsen verminderen? Hoe kunnen fietsverkeer, openbaar vervoer en gedeelde mobiliteit een uitgangspunt vormen voor nieuwe stedelijke ontwikkelingen? Hoe kan het volop inzetten op de fiets of andere zachte modi, leiden tot een nieuw soort stadsprojecten?

4.3. DORPELIJKHEID

De noodzaak om de versnippering van het Vlaamse landschap tegen te gaan en terug in de dorpskernen te gaan wonen, wordt algemeen onderschreven. Door de steeds prangender problematiek rond klimaat, mobiliteit, waterhuishouding en energie, ziet iedereen in dat dit de juiste weg is. De verdichting van onze dorpskernen is echter niet zomaar een wiskundige oefening. In nieuwe ontwikkelingen in dorpskernen zien we soms de ongelukkige inpassing van vaak generieke stedelijke typologieën. Samen met de dominantie van autoverkeer en de omvorming van de dorpspleinen tot parkings, bedreigt dit het karakter van de dorpen. Het verdichten van de dorpskernen kan nochtans ook gezien worden als een kans om de Vlaamse dorpen weer een identiteit te geven. De verdichtingsopgave gaat dan niet enkel over vorm en architectuurtaal, maar ook over dorpsgebruiks- en omgangsvormen en de relatie tot het publieke domein: trage wegen, achterdeuren of op de dorpel zitten.

Wij willen een traject opzetten in verschillende stappen om de verdichtingspotentie van dorpen en de impact op hun identiteit en karakter te onderzoeken. We onderzoeken eerst wat die dorpsidentiteit zou kunnen zijn en trachten die vervolgens in karakteristieke beelden te vatten om ten slotte van daaruit de verdichtingsopgave aan te vatten. Ook het 'dorps' karakter van een woonmilieu in een stedelijke context kan daarbij aan bod komen. Aandacht voor het karakter en de uitdrukking van architectuur is vandaag inherent aan architectuurkwaliteit.

4.4. WONEN IN DE TOEKOMST

Het woningvraagstuk stelt zich vandaag op twee vlakken: bij het overheidsinitiatief en bij het particuliere initiatief. Enerzijds is er de grote nood aan sociale woningen, die onvoldoende gelengd geraakt. Anderzijds stoot het woonmodel van het eigen vrijstaande huis op de eigen kavel, waarmee de middenklasse al decennialang, met ondersteuning van de overheid, succesvol in zijn eigen woonbehoefte heeft kunnen voorzien, op zijn ruimtelijke en ecologische grenzen. We moeten collectief wonen bekijken als een architectonische en ruimtelijke opgave. Het gaat erom, de relatie tussen de collectieve en private ruimtes zodanig vorm te geven, dat het collectieve leven wordt gestimuleerd én het private leven beschermd. We moeten het wooncollectief niet langer benaderen als een model voor idealistische alternatievelingen, maar als een ruimtelijk, architectonisch toekomstmodel dat oplossingen biedt voor iedereen. Hoe kunnen we woonensembles creëren waar we intergenerationeel, sociaal inclusief en toekomstbestendig wonen? Het wooncollectief is niet alleen een antwoord op de zoektocht naar densere woonalternatieven: het biedt ook uitzicht op nieuwe vormen van delen en sociale cohesie, en op nieuwe vormen van ontwikkeling en opdrachtgeverschap.

Wat heeft het collectieve woonmodel te bieden bij de opbouw van een buurt voor een divers woonpubliek? Hoe kan het een antwoord bieden op de verschraling van het zorgmodel? Hoe kan het helpen om wonen in de stedelijke context weer betaalbaar te maken?

4.5. WIJKWEEFSEL

Tijdens dit mandaat wil het Team Vlaams Bouwmeester verder inzetten op ruimtelijk onderzoek op schaal van de buurt of de wijk. Het is de schaal waar het woonmilieu zich in zijn sociale dimensie manifesteert en waar de ontmoeting het sterkst wordt uitgespeeld. Het is ook de schaal waarop de meeste uitdagingen rond klimaat, mobiliteit, energie en toekomstbestendig ruimtegebruik het best kunnen worden aangepakt. Het is de schaal tussen gebouw en stad, waarop het ruimtelijk ontwerpend onderzoek het best kan worden ingezet.

De aandacht voor de collectieve schaal biedt mogelijkheden voor een vernieuwde benadering van alle aspecten van ruimtelijk samenleven op vlak van klimaat, mobiliteit, participatief ontwerp en de basisgedachte om ruimte samen te gebruiken en te delen. De schaal van de wijk is de schaal van de toekomst. Burgerinitiatieven steken her en der de kop op om maatschappelijke en milieuproblematieken collectief en hands-on aan te pakken. Als Team Vlaams Bouwmeester willen wij deze initiatieven kritisch beoordelen en zo nodig ondersteunen en nagaan welke invloed ze kunnen hebben op het stimuleren van architectonische en ruimtelijke kwaliteit.